

§ 2 • Zoektocht naar een politieke visie op consumptie en bezit

Reactie CDA – drs. Rien Fraanje

Een economie dienstbaar aan het goede leven

Na ruim vijf jaar economische malaise met een oplopende staatsschuld, stijgende werkloosheid, een steeds dieper wegzakkend consumentenvertrouwen en een daling van de huizenprijzen waaraan maar geen einde leek te komen, slaakt politiek Den Haag een zucht van verlichting nu deze parameters weer heel voorzichtig stabilisatie of zelfs enige groei vertonen. De opluchting mag geenszins leiden tot de gedachte dat we weer kunnen overgaan tot de orde van de dag van voor 2009. Als de financieel-economische crisis van afgelopen jaren ons iets heeft geleerd, dan is het wel dat we in de decennia daarvoor iets verschrikkelijks fout hebben gedaan. We zijn de economie gaan zien als een autonome kracht die geen normering verdraagt. En de politiek heeft zich probleemloos naar deze zogenaamde waarheid gevoegd. Maar een economie zonder moraal ontspoot, zo hebben we inmiddels hardhandig kunnen leren.

In *How much is enough?* betogen vader en zoon Skidelsky dat we in de val zijn gelopen van vooruitgang zonder doel en van rijkdom zonder einde.³⁴ Geld verdienen moet volgens hen geen doel op zich zijn, maar een middel om een samenleving te creëren waar we prettig met elkaar kunnen samenleven. Op vergelijkbare wijze kapittelt de Wageningse econoom Martijn van der Heide in een essay in *Trouw* (18 januari 2014) zijn vakgenoten, omdat ze de ethiek bij de economie weg willen houden, terwijl economische groei zonder moraal vragen is om problemen.

Christendemocraten zien de economie niet als een autonome grootheid waar mensen zich maar naar moeten schikken. Mensen hebben eeuwigheidswaarde die moet worden beschermd door de economie in te kaderen zodat aan die menselijke waardigheid recht wordt gedaan. De katholieke sociale leer, die is gestoeld op diverse pauselijke encyclieken, waarvan *Rerum Novarum* (1891) wellicht de bekendste is, is voor de christendemocratie daarbij een belangrijke inspiratiebron. In zijn recente pauselijke brief over

'De vreugde van het evangelie' weet paus Franciscus die andere blik op de economie terug te brengen tot de essentie: de economie moet dienstbaar zijn aan het goede leven.

Wat betekent dat concreet? De theoloog Borgman schetst in *Overlopen naar de barbaren*³⁵ een inspirerende alternatieve visie op de economie als de wijze waarop mensen voor elkaar kunnen zorgen: de bakker bakt en verkoopt zijn brood, zodat mensen kunnen eten. Dat mensen van waarde zijn, betekent ook dat ze ruimte moeten krijgen om zich te ontplooien. Dat de bakker brood bakt, is daarmee niet in de eerste plaats ingegeven omdat hij daarmee veel geld kan verdienen, maar vooral omdat hij daarmee zijn talenten kan inzetten voor anderen en de gemeenschap.

Kortom, in een economie die dienstbaar is aan het goede leven is geld verdienen en rijkdom verwerven niet het primaire doel. Een bijdrage leveren aan de gemeenschap en zelfontplooiing zijn dat wel. Daarbij past de verheugende ontwikkeling onder veel jonge ondernemers die zoeken naar vernieuwende ideeën waar mensen en de samenleving beter van worden in combinatie met verdienmodellen die voor de bedenker wel brood op de plank brengen.

Net zo hoopgevend is de verschuiving die gaande is onder jonge generaties ten aanzien van de waardering van bezit. Zij willen niet zo nodig een grote auto of dat geweldige huis *hebben*. Het gaat hen veeleer om de *toegankelijkheid* tot mobiliteit en de beschikking over woonruimte waarmee ze flexibiliteit behouden. We zien de beweging overall: onze grote CD-verzameling waarmee we visite konden imponeren, is vervangen door een abonnement op *Spotify*.

We moeten ons overigens niet verliezen in de blinde romantiek van het grote ideaal. De wens om flexibel met bijvoorbeeld woonruimte en mobiliteit om te kunnen gaan, is niet alleen ingegeven door idealistische overwegingen. Voor mensen die te maken hebben met flexibele arbeidscontracten en alle onzekerheid die daarbij komt kijken, is flexibiliteit in hun uitgavenpatroon domweg bittere noodzaak. Evenmin mogen we zomaar verwachten dat met de verschuiving van bezit en consumptie naar toegan-

kelijkheid het aloude onderscheid tussen de 'haves' en 'have-nots' tot het verleden behoort. Er zal een nieuwe distinctie ontstaan tussen hen die wel en geen toegang hebben tot informatie, kennis, inkomsten en mobiliteit. Voor de politiek blijft, kortom, de opdracht bestaan om een meer rechtvaardige samenleving dichterbij te brengen. Door de economie dienstbaar te maken aan het goede leven komen we weer een stapje dichterbij een samenleving waar het prettig met elkaar toeven is. Maar christendemocraten weten ook dat we op deze wereld alleen kunnen *streven* naar het goede leven. In deze tijd en op deze plaats zullen we die nooit helemaal kunnen bereiken.